

ELŻBIETA URA
ORCID: 0000-0001-6896-6790
Uniwersytet Rzeszowski
cura@ur.edu.pl

Ustawowe uregulowanie statusu prawnego ochotniczych straży pożarnych

Abstrakt: Celem opracowania jest ukazanie regulacji prawnych, jakie do tej pory określały status prawny stowarzyszenia, które można nazwać szczególnym z racji roli, jaką odgrywa, to jest ochotniczych straży pożarnych (OSP). Są to regulacje zawarte w kilku ustawach, między innymi ustawie o ochronie przeciwpożarowej, ustawie Prawo o stowarzyszeniach, choć szczegółowy zakres ich zadań określają statuty. Od dawna postulowano, by z uwagi na rolę OSP, zwłaszcza w systemie podmiotów podejmujących działania na rzecz bezpieczeństwa pożarowego, ochrony ludności i ratownictwa, status prawny tej organizacji został uregulowany w ustawie o OSP. Postulaty te zostały zrealizowane, gdy 17 grudnia 2021 roku Sejm uchwalił ustawę o ochotniczych strażach pożarnych. Nowe uregulowania nie tylko określają status prawny stowarzyszenia OSP, ale też regulują status strażaków ochotników, przyznając im określone uprawnienia w sferze socjalnej.

Słowa kluczowe: stowarzyszenie, ochotnicze straże pożarne, regulacje prawne, status prawny, strażak ochotnik.

Wstęp

Stan regulacji prawnych określających status prawny ochotniczych straży pożarnych (dalej: OSP) oraz relacje tych jednostek z innymi podmiotami były przedmiotem badań naukowych prowadzonych przez Dostojnego Jubilata, prof. Tadeusza Kocowskiego, wraz z zespołem pracowników naukowych oraz tematem konferencji naukowej zorganizowanej 11 czerwca 2018 roku na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Prace te znalazły wyraz w publikacji *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo* pod redakcją Tadeusza Kocowskiego, Macieja Błazewskiego i Witolda

Małeckiego. Tekst opracowany w tym tomie przez Jubilata ukazywał ochotniczą straż pożarną jako stowarzyszenie. W konkluzji autor napisał:

Już na obecnym etapie analizy można jednak zaznaczyć, że być może warto byłoby rozważyć uregulowanie sytuacji OSP odrębną ustawą, która uregulowałaby wiele wątpliwych sytuacji związanych z określeniem sytuacji OSP jako stowarzyszenia, jednostki ochotniczej, będącej obok jednostek zawodowych, jednostką ochrony przeciwpożarowej¹.

Właśnie ten wniosek-postulat, zaprezentowany w 2018 roku, spełnił się, gdy 17 grudnia 2021 roku Sejm uchwalił ustawę o ochotniczych strażach pożarnych². W tej sytuacji celem niniejszego opracowania jest przedstawienie podstawowych unormowań ustawowych określających status prawny OSP i dokonanie oceny, w jakim stopniu ustawa sumuje wcześniejsze unormowania zawarte w rozproszonych aktach różnej rangi, a w jakim zawiera nowe rozwiązania prawne.

1. Dotychczasowe regulacje prawne określające status OSP

Ochotnicze straże pożarne mają bogatą historię, gdyż „społeczne zaangażowanie w działania mające na celu zapobieganie i walkę z pożarami czy innymi zagrożeniami wynikało z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa”³. Również dzisiaj zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa nie tylko spoczywa na organach rządowych i samorządowych, ale istotna rola przypada też organizacjom społecznym, których funkcjonowanie pozwala na tworzenie społeczeństwa obywatelskiego. Pod tym pojęciem Hubert Izdebski przyjmuje „zespół zachowań i instytucji społecznych funkcjonujących obok państwa w szerokim jego znaczeniu wraz z samorządem”⁴.

Organizacja społeczna, jak zauważa Stanisław Pieprzny, jest pojęciem wieloznacznym i sprecyzowanie jej głównych cech przy zastosowaniu różnych kryteriów, ze względu na olbrzymią różnorodność podmiotów mogących zmieścić się w ogólnie akceptowanej definicji, nie jest łatwe⁵. Organizacje społeczne są polem społecznego angażowania się i aktywnego uczestnictwa ich członków w wykonywaniu zadań publicznych. Jolanta Blicharz podkreśla, że organizacje społeczne

¹ T. Kocowski, *Ochotnicza straż pożarna jako stowarzyszenie*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kocowski, M. Błażewski, W. Małecki, 2018, s. 35.

² Dz.U. z 2021 r. poz. 2490.

³ T. Kocowski, *op. cit.*, s. 24.

⁴ H. Izdebski, *Fundacje i stowarzyszenia. Komentarz, orzecznictwo, skorowidz*, Warszawa 1999, s. 7.

⁵ S. Pieprzny, *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w prawie administracyjnym*, Rzeszów 2007, s. 209.

odgrywają rolę subsydiarną w stosunku do podmiotów podstawowych, a „prawna możliwość przekazywania funkcji i zadań administracji organizacjom pozarządowym winna opierać się na ocenie celowości i efektywności, co oznacza, iż wybór tych podmiotów nie może być w konkretnych okolicznościach przypadkowy czy dowolny [...]”⁶.

Konstytucyjną podstawę działania stowarzyszeń daje art. 58 ust. 1 Konstytucji RP, stanowiący, że każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się.

Wiele organizacji społecznych ma status organizacji pozarządowych, określony ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁷, a najliczniejszą formą organizacji społecznych są stowarzyszenia. Definicję legalną organizacji pozarządowych zawiera art. 3 ust. 2 ustawy, stanowiący, że są to niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku osoby prawne lub jednostki niemające osobowości prawnej, utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia. W sferze zadań publicznych organizacje pozarządowe prowadzą działalność pożytku publicznego. Zgodnie z art. 4 są to zadania między innymi w zakresie: porządku i bezpieczeństwa publicznego; ratownictwa i ochrony ludności; pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą.

Cechy stowarzyszenia określa natomiast art. 2 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 roku — Prawo o stowarzyszeniach⁸, zgodnie z którym stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Samodzielnie określa ono swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności.

Potwierdzeniem, że OSP i Związek OSP funkcjonują na podstawie ustawy Prawo o stowarzyszeniach, jest treść art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 roku o ochronie przeciwpożarowej⁹. Dodany do tego artykułu ustawą z 31 lipca 2019 roku¹⁰ ust. 1a określa OSP jako jednostkę umundurowaną, wyposażoną w specjalistyczny sprzęt. Przedstawiając zakres zadań, stanowi, że należą do nich w szczególności:

1. walka z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami;
2. organizowanie przedsięwzięć służących krzewieniu sportu i kultury fizycznej pozwalających na rozwinięcie sprawności wykorzystywanej w działaniach ratowniczych;

⁶ J. Blicharz, *Udział polskich organizacji pozarządowych w wykonywaniu zadań administracji publicznej*, Wrocław 2005, s. 69.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1327 ze zm.

⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 2261 ze zm.

⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 869 ze zm.

¹⁰ Ustawa z dnia 31 lipca 2019 roku o zmianie ustawy o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1518).

3. organizowanie przedsięwzięć oświatowo-kulturalnych propagujących wiedzę i umiejętności w zakresie ochrony przeciwpożarowej;

4. upowszechnianie i wspieranie form współdziałania między lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi w zakresie ochrony przeciwpożarowej;

5. propagowanie zasad udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym w wyniku pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

Nie jest to zakres wyczerpujący, albowiem szczegółowe zadania i organizację ochotniczych straży pożarnych i ich związku określa statut (art. 19 ust. 2). To odpowiada ogólnej regule, że organizacje będące stowarzyszeniami wykonują zadania zawsze w ramach swych zadań statutowych. Statut jest zatem kolejnym aktem prawnym określającym status stowarzyszeń, w tym ochotniczych straży pożarnych.

Swoje zadania OSP wykonuje poprzez organizowanie swoich członków do działalności na rzecz ochrony przeciwpożarowej i ochrony ludności, przedstawianie władzom samorządowym i administracji rządowej wniosków w sprawach ochrony przeciwpożarowej oraz ratownictwa, organizowanie zespołów ratowniczych, zawodów sportowych i innych form pracy społeczno-wychowawczej.

OSP jest członkiem Związku OSP, który działa na rzecz ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska przed pożarami, klęskami żywiołowymi, zagrożeniami ekologicznymi i innymi miejscowymi zagrożeniami.

Wymienione unormowania nie zamykają listy aktów prawnych dotyczących OSP, albowiem można tu jeszcze wymienić: ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 roku o Państwowej Straży Pożarnej¹¹; ustawę z dnia 27 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym¹²; ustawę z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych¹³; ustawę z dnia 18 kwietnia 2002 roku o stanie klęski żywiołowej¹⁴; ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym¹⁵ czy też ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji¹⁶. Ta wielość aktów ustawowych odnoszących się do OSP wynika z faktu, że jest to organizacja będąca ważnym ogniwem w systemie podmiotów bezpieczeństwa i porządku publicznego. W wielu wypadkach to właśnie członkowie OSP są pierwszymi, a niekiedy jedynymi osobami, które podejmują czynności ratowniczo-gaśnicze i udzielają pierwszej pomocy na miejscu zdarzeń.

Nie można również pominąć istotnej roli na niwie działalności społeczno-organizatorskiej, zmierzającej do pobudzania i rozwijania udziału społeczeństwa w ochronie przeciwpożarowej i wykonywania przez to społeczeństwo wielu za-

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1940 ze zm.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 261 ze zm.

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 2171 ze zm.

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1897 ze zm.

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.

¹⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1882 ze zm.

dań społeczno-wychowawczych¹⁷. Nie może zatem dziwić, że zarówno przedstawiciele doktryny, jak i praktycy — funkcjonariusze pożarnictwa i ochotnicy straży pożarnych — postulowali, by podkreślić rangę tego stowarzyszenia w ustawie określającej status prawny nie tylko organizacji, ale i jej członków.

2. Ustawa o ochotniczych strażach pożarnych

Projekt ustawy o ochotniczych strażach pożarnych wpłynął do Sejmu, jako rządowy, 9 listopada 2021 roku. Już 2 grudnia 2021 roku ustawa, w trzecim czytaniu, została przyjęta większością 437 głosów, przy 1 głosie wstrzymującym i 0 głosów przeciw, a po przyjęciu części poprawek Senatu uchwalona 17 grudnia 2021 roku. Sam wynik głosowania świadczy o tym, że materia regulowana tą ustawą jest ważna i lokuje się ponad podziałami partyjnymi.

W uzasadnieniu projektu wskazano, że zasadniczym celem ustawy jest uregulowanie sytuacji prawno-organizacyjnej i finansowej stowarzyszeń, jakimi są ochotnicze straże pożarne¹⁸. Uchwalając ustawę, wskazywano na określenie w jednym akcie normatywnym rozproszonych uregulowań dotyczących relacji między ochotniczymi strażami pożarnymi, samorządem terytorialnym a administracją rządową, reprezentowaną przez jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, jak również na podniesienie rangi stowarzyszeń ochotniczych straży pożarnych, podejmujących jako jednostki ochrony przeciwpożarowej działania na rzecz ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem.

Rangę uchwalonej ustawy i istotę szczególnych stowarzyszeń, jakimi są ochotnicze straże pożarne, podkreśla krótka preambuła:

Doceniając szczególną postawę obywatelską ochotniczego pożarnictwa „Bogu na chwałę, ludziom na pożytek” na przestrzeni dziejów naszej państwowości, kierując się konstytucyjnym prawem do dobrowolnego zrzeszania się, stanowi się, co następuje [...].

Ten uroczysty wstęp zawiera w swej treści motto strażaków ochotników.

Artykuł 1 ustawy, podobnie jak dotychczasowy art. 19 ust. 1 ustawy o ochronie przeciwpożarowej, wskazuje, że OSP są stowarzyszeniami w rozumieniu prawa o stowarzyszeniach. Doprecyzowana została jednak definicja OSP, zgodnie z którą straże te są umundurowanymi, wyposażonymi w specjalistyczny sprzęt, przeznaczonymi do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miej-

¹⁷ Szerzej zob. H. Nowicki, *Ochotnicza straż pożarna jednostką ochrony przeciwpożarowej*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kowowski, M. Błażewski, W. Małecki, 2018, s. 41.

¹⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy o ochotniczych strażach pożarnych, druk sejmowy nr 1765, sejm.gov.pl (dostęp: 27.12.2021).

scowymi zagrożeniami, w tym prowadzącymi działania w zakresie ratownictwa specjalistycznego, jednostkami ochrony przeciwpożarowej. Odgrywają służebną rolę wobec społeczności lokalnej, wykonując swoje zadania z poszanowaniem godności i praw obywateli.

W sposób rozbudowany, dostosowany do tej definicji, został też określony zakres działań OSP podejmowanych w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska (art. 3). Należą do nich:

1. prowadzenie działań ratowniczych, udział w działaniach ratowniczych oraz akcjach ratowniczych, a także udział w działaniach prowadzonych przez inne służby, inspekcje i straże;
2. udział w działaniach ratowniczych i akcjach ratowniczych poza granicami kraju na podstawie umów międzynarodowych;
3. udział w alarmowaniu i ostrzeganiu ludności o zagrożeniach;
4. udział w ochronie ludności;
5. wykonywanie kwalifikowanej pierwszej pomocy;
6. organizowanie ćwiczeń oraz udział w szkoleniach, ćwiczeniach i zawodach sportowo-pożarniczych organizowanych przez Państwową Straż Pożarną, gminę lub inne uprawnione podmioty;
7. zabezpieczanie obszaru chronionego właściwej jednostki ratowniczo-gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej, określonego w powiatowym (miejskim) planie ratowniczym;
8. propagowanie zasad i dobrych praktyk w zakresie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów;
9. organizowanie przedsięwzięć służących krzewieniu sportu i kultury fizycznej;
10. organizowanie przedsięwzięć oświatowo-kulturalnych propagujących wiedzę i umiejętności w zakresie ochrony przeciwpożarowej;
11. upowszechnianie i wspieranie współdziałania między lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi z zakresu ochrony przeciwpożarowej;
12. propagowanie zasad udzielania pierwszej pomocy;
13. wspieranie gminy w realizacji pomocy na rzecz społeczności lokalnej;
14. integrowanie społeczności lokalnej;
15. udział we współpracy międzynarodowej gminy.

Analizując przywołany katalog działań OSP, należy zwrócić uwagę, że ustawodawca zrezygnował, i słusznie, z określenia „walka z pożarami i klęskami żywiołowymi” jako zadania na rzecz prowadzenia działań ratowniczych i udziału w działaniach ratowniczych oraz akcjach ratowniczych, jednocześnie odsyłając do rozumienia tych określeń w sposób przyjęty w ustawie o ochronie przeciwpożarowej. Ponadto w katalogu tym wskazuje się na działalność społeczno-organizatorską OSP: podejmowanie przedsięwzięć służących krzewieniu sportu i kultury fizycznej oraz przedsięwzięć oświatowo-kulturalnych, a także współdziałanie i współpracę OSP z innymi podmiotami: lokalnymi organizacjami społecznymi

i gospodarczymi w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz z gminą — w zakresie integracji społeczności lokalnej i jej pomocy.

Istotnym rozwiązaniem jest nałożenie na gminę obowiązku zawarcia umowy ze wszystkimi ochotniczymi strażami pożarnymi działającymi na jej terenie, obejmującej postanowienia dotyczące podejmowanych działań wynikających z art. 3 oraz obowiązków wskazanych w art. 10 ust. 1. Ten przepis określa bowiem, że w ramach realizacji zadania własnego w zakresie ochrony przeciwpożarowej gmina zapewnia, stosownie do posiadanych sił i środków, ochotniczym strażom pożarnym:

1. obiekty, tereny, pojazdy i sprzęt specjalistyczny, środki ochrony indywidualnej, umundurowanie i środki łączności oraz ich utrzymanie;
2. ubezpieczenie strażaków ratowników OSP i kandydatów na strażaków ratowników OSP, w tym ubezpieczenie grupowe, od odpowiedzialności cywilnej i od następstw nieszczęśliwych wypadków podczas wykonywania powierzonych zadań;
3. badania lekarskie strażaków ratowników OSP przeprowadzane w celu stwierdzenia braku przeciwwskazań do udziału w działaniach ratowniczych;
4. badania lekarskie kandydatów na strażaków ratowników OSP przeprowadzane w celu stwierdzenia braku przeciwwskazań do udziału w szkoleniu podstawowym przygotowującym do bezpośredniego udziału w działaniach ratowniczych.

W celu koordynacji ochotniczych straży pożarnych funkcjonujących na terenie gminy właściwy wójt (burmistrz, prezydent miasta) może powołać komendanta gminnego ochrony przeciwpożarowej, którego wyznacza spośród strażaków OSP lub pracowników podległego mu urzędu (art. 10 ust. 7).

Jakkolwiek wskazane unormowania jako formę prawną działań gminy w zakresie realizacji zadań z zakresu ochrony przeciwpożarowej przewidują umowę, to trudno tu mówić o umowie cywilnoprawnej. Umowa ta przybiera postać porozumienia administracyjnego w celu realizacji określonych zadań publicznych.

W ustawie określone zostały również warunki, jakie musi spełniać strażak OSP (tak określa ustawa członków ochotniczych straży pożarnych) biorący udział w działaniach i akcjach ratowniczych (tak zwany strażak ratownik OSP). Są to:

1. ukończenie 18 lat, a nieukończenie 65 lat, z tym że dopuszcza się pełnienie funkcji kierowcy przez strażaków ratowników OSP po ukończeniu przez nich 65 lat pod warunkiem posiadania aktualnych badań lekarskich dopuszczających do prowadzenia pojazdów uprzywilejowanych;
2. aktualne ubezpieczenie;
3. aktualne orzeczenie lekarskie stwierdzające brak przeciwwskazań do udziału w działaniach ratowniczych;
4. odbyte szkolenie z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy;
5. ukończenie z wynikiem pozytywnym szkolenia podstawowego przygotowującego do bezpośredniego udziału w działaniach ratowniczych.

Działania strażaków ratowników OSP organizuje i koordynuje naczelnik wyznaczony przez zarząd ochotniczej straży pożarnej. Zarząd OSP prowadzi też wykaz strażaków ratowników OSP, który na bieżąco aktualizuje i przekazuje właściwemu komendantowi powiatowemu (miejskiemu) Państwowej Straży Pożarnej (dalej: PSP) oraz właściwemu wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). Komendant powiatowy (miejski) PSP prowadzi ewidencję sił i środków ochotniczych straży pożarnych, którymi może dysponować do działań ratowniczych we współpracy z właściwym wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) oraz starostą. Natomiast komendant wojewódzki PSP, z pomocą wskazanego zastępcy, zapewnia wsparcie OSP w celu realizacji zadań z zakresu ochrony przeciwpożarowej, a także współdziałanie ze związkami i stowarzyszeniami zrzeszającymi ochotnicze straże pożarne.

Nowatorskim rozwiązaniem, dotychczas nieregulowanym w żadnym akcie prawnym, jest określenie świadczeń i uprawnień dla strażaków OSP, co znacznie poprawi ich sytuację prawną i społeczną oraz wzmocni prestiż w społeczności lokalnej, a także może zachęcać mieszkańców gmin do wstępowania w szeregi tego stowarzyszenia. Ustawa przewiduje:

1. świadczenie ratownicze z tytułu wysługi lat w OSP w kwocie 200 złotych, finansowane z budżetu państwa, przyznawane w formie decyzji administracyjnej wydanej przez komendanta powiatowego (miejskiego) PSP na wniosek strażaka OSP (art. 16);

2. zwolnienie przez pracodawcę od świadczenia pracy strażaka ratownika OSP biorącego udział w działaniach ratowniczych i akcjach ratowniczych, szkoleniach lub ćwiczeniach organizowanych przez gminę, Państwową Straż Pożarną lub inne uprawnione podmioty na czas ich trwania, a także na czas niezbędny do odpoczynku zgodnie z art. 132 § 1 kodeksu pracy (art. 12);

3. jednorazowe odszkodowanie w razie doznania stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, odszkodowanie z tytułu szkody w mieniu — na zasadach określonych dla strażaków PSP, a także rentę z tytułu całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy — na zasadach wynikających z tak zwanej ustawy wypadkowej¹⁹, jeżeli strażak ratownik OSP uczestniczył w działaniu ratowniczym, akcji ratowniczej, szkoleniu lub ćwiczeniu i doznał uszczerbku na zdrowiu lub poniósł szkodę w mieniu (art. 13);

4. rekompensatę pieniężną dla strażaka ratownika OSP, który uczestniczył w działaniu ratowniczym, akcji ratowniczej, szkoleniu lub ćwiczeniu i doznał uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku, za czas niezdolności do pracy, za który nie zachował prawa do wynagrodzenia, nie otrzymał zasiłku chorobowego albo świadczenia rehabilitacyjnego na podstawie odrębnych przepisów (art. 14);

¹⁹ Ustawa z dnia 30 października 2002 roku o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 984).

5. ekwiwalent pieniężny dla strażaka ratownika OSP, który uczestniczył w działaniu ratowniczym, akcji ratowniczej, szkoleniu lub ćwiczeniu — niezależnie od otrzymywanego wynagrodzenia, wypłacany z budżetu gminy (art. 15 ust. 1);

6. zachowanie uprawnień do innych niż wynagrodzenie świadczeń związanych z pracą, przewidzianych w odrębnych przepisach, za czas nieobecności w pracy spowodowanej uczestnictwem w działaniu ratowniczym, akcji ratowniczej, szkoleniu lub ćwiczeniu (art. 15 ust. 3);

7. ochronę przewidzianą w kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych dla strażaków ratowników OSP biorących udział w działaniach związanych z ochroną przeciwpożarową (art. 24);

8. prawo do używania środków ochrony indywidualnej, takich jak te przeznaczone dla strażaków PSP (art. 25);

9. w stosunku do strażaków ochotniczych straży pożarnych, w tym członków młodzieżowych drużyn pożarniczych, wzorowo wykonujących swoje obowiązki została przewidziana możliwość przyznania odznaki Świętego Floriana „Za zasługi dla społeczności lokalnej” oraz przedstawienia do orderu lub odznaczenia na podstawie odrębnych ustaw (art. 30);

10. przyznanie strażakom ratownikom OSP prawa do bezpłatnych okresowych badań lekarskich stwierdzających brak przeciwwskazań do udziału w działaniach ratowniczych, a kandydatom na strażaka ratownika OSP — prawa do bezpłatnych badań lekarskich stwierdzających brak przeciwwskazań do udziału w szkoleniu podstawowym przygotowującym do bezpośredniego udziału w działaniach ratowniczych (art. 10 ust. 4);

11. szkolenia, w tym specjalistyczne, strażaków ratowników OSP oraz kandydatów na strażaków ratowników OSP prowadzone nieodpłatnie przez Państwową Straż Pożarną, w ramach których realizowane będą kursy przygotowujące do uzyskiwania przez strażaków ratowników OSP kwalifikacji i uprawnień do prowadzenia pojazdów uprzywilejowanych o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 3,5 tony (art. 11).

Przyjęte regulacje ustawowe wyraźnie podnoszą rangę ochotniczych straży pożarnych jako podmiotu w systemie organów bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, a także w grupie organizacji społecznych. Równocześnie dzielą członków OSP na strażaków OSP ratowników i pozostałych. Kryterium takiego podziału jest z jednej strony wiek i stan zdrowia, z drugiej — odbycie szkolenia podstawowego przygotowującego do bezpośredniego udziału w działaniach ratowniczych. W tym zakresie ustawa przewiduje środki na ten cel zarezerwowane w budżecie państwa. Ukończenie szkolenia podstawowego i z poszczególnych dziedzin ratowniczych oraz kursu z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy będzie uznawane za równorzędne z ukończeniem szkolenia w zawodzie strażak.

Szkolenia strażaków ochotników pozwalają na stworzenie jednostek przygotowanych do ratownictwa w różnych sytuacjach, w tym związanych ze zda-

rzeniami wynikającymi z rozwoju cywilizacyjnego, wymuszających umiejętność obsługi urządzeń specjalistycznych i udzielania pierwszej pomocy. Do tej pory zagadnienia szkoleń były odsuwane na dalszy plan, co pogarszało jakość działania, zwiększało koszty akcji, a także zmniejszało bezpieczeństwo ratowników²⁰.

Ustawa zawiera też unormowania dotyczące finansowania OSP, wskazując, że koszty funkcjonowania ochotniczych straży pożarnych są pokrywane przede wszystkim z:

1. budżetów jednostek samorządu terytorialnego;
2. środków z budżetu państwa przekazywanych komendantowi głównemu Państwowej Straży Pożarnej;
3. wpływów instytucji ubezpieczeniowych;
4. środków pochodzących od osób fizycznych i osób prawnych, przekazywanych zwłaszcza w formie dobrowolnych składek lub darowizn;
5. środków pochodzących ze zbiorów publicznych;
6. środków własnych.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą przekazywać ochotniczym strażom pożarnym dodatkowe środki pieniężne również w formie dotacji.

Rozwiązaniem stanowiącym wyjątek od zasady zakazu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne w jednostkach samorządu terytorialnego jest przepis art. 31 nowej ustawy o OSP. Zgodnie z art. 31 ust. 1 wójtowie (burmistrzowie, prezydenci miast), ich zastępcy, skarbnicy gmin, sekretarze gmin, kierownicy jednostek organizacyjnych gminy, osoby zarządzające i członkowie organów zarządzających gminnymi osobami prawnymi, a także inne osoby wydające decyzje administracyjne w imieniu wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz radni mogą być członkami władz ochotniczych straży pożarnych, w tym ochotniczych straży pożarnych prowadzących działalność gospodarczą z wykorzystaniem mienia komunalnego. Przepis ten ma odpowiednie zastosowanie do radnych powiatu, radnych województwa, zarządu powiatu, zarządu województwa, skarbnika powiatu, skarbnika województwa, sekretarza powiatu, sekretarza województwa, osób wydających decyzje administracyjne w imieniu starosty, osób wydających decyzje w imieniu marszałka województwa, kierowników jednostek organizacyjnych powiatu, kierowników jednostek organizacyjnych województwa i osób zarządzających lub członków organu zarządzającego powiatową osobą prawną oraz wojewódzką osobą prawną.

Należy też zwrócić uwagę na unormowania określające relacje między gminą a OSP, co ma pozwolić na skuteczną realizację przez gminę zadań w zakresie ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, będących zadaniami własny-

²⁰ Szerzej zob. R. Dąbrowa, P. Dąbrowa, *Szkolenie w ochotniczej straży pożarnej w ciągu lat*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kowowski, M. Błazewski, W. Małcki, 2018, s. 58.

mi gminy. Gmina zostaje bowiem zobowiązana do zawarcia umowy ze wszystkimi ochotniczymi strażami pożarnymi działającymi na jej terenie, obejmującej postanowienia dotyczące podejmowanych działań przez OSP oraz postanowienia dotyczące obowiązków nałożonych na gminę art. 10 ust. 1 i 2. W przypadku gdy na terenie gminy nie ma jednostki ochrony przeciwpożarowej, gmina jest obowiązana do zawarcia umowy z gminą sąsiednią, w której funkcjonuje taka jednostka, w uzgodnieniu z właściwym komendantem powiatowym (miejskim) Państwowej Straży Pożarnej, w celu właściwego dla tej gminy zabezpieczenia przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem. Jak podkreślano w uzasadnieniu projektu do ustawy, ochotnicze straże pożarne jako stowarzyszenia, poza zadaniami związanymi z ratownictwem, realizują również inne cele społecznie pożyteczne. Działając przede wszystkim na terenie gmin, odgrywają również rolę organizacji kulturowych, patriotycznych, które przez swoją działalność wychowują, kształcą i integrują zarówno mieszkańców swoich miejscowości, jak i niekiedy całych gmin. W ten sposób gmina może realizować nie tylko zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, ale też działania na rzecz mieszkańców, chociażby w zakresie kultury i sportu.

Podsumowanie

Ochotnicze straże pożarne są stowarzyszeniami o szczególnym statusie prawnym. Są bowiem istotnym elementem Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego w państwie, co oznacza, że tworzą, wraz z innymi organami i podmiotami, system organizacyjny zapewniający bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Są też organizacją, która prowadzi w szerokim zakresie działalność społeczno-organizatorską: wychowawczą, popularyzatorską, kulturalną, mającą na celu uświadomienie społeczności lokalnej znaczenia działań na rzecz bezpieczeństwa pożarowego i przeciwdziałania zagrożeniom. Te dwie płaszczyzny działania uwidoczniły także zaangażowanie strażaków ochotników, którzy z narażeniem życia i zdrowia bezinteresownie byli zawsze w gotowości bojowej. To właśnie powodowało, że prezentowane były postulaty ustawowego uregulowania statusu prawnego organizacji i jej członków, podkreślające również tradycję i zasługi OSP. Uchwalona ustawa wychodzi naprzeciw tym postulatom i oczekiwaniom społecznym. Warto podkreślić, że tym samym wiele wniosków i postulatów zawartych w opracowaniach poszczególnych autorów w przywoływanym na wstępie tomie pod redakcją prof. Tadeusza Kocowskiego przyjęło wartość normatywną.

Bibliografia

- Blicharz J., *Udział polskich organizacji pozarządowych w wykonywaniu zadań administracji publicznej*, Wrocław 2005.
- Dąbrowa R., Dąbrowa P., *Szkolenie w ochotniczej straży pożarnej w ciągu lat*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kocowski, M. Błażewski, W. Małecki, 2018.
- Izdebski H., *Fundacje i stowarzyszenia. Komentarz, orzecznictwo, skorowidz*, Warszawa 1999.
- Kocowski T., *Ochotnicza straż pożarna jako stowarzyszenie*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kocowski, M. Błażewski, W. Małecki, 2018.
- Nowicki H., *Ochotnicza straż pożarna jednostką ochrony przeciwpożarowej*, „Prawo” 326. *Ochotnicze straże pożarne — tradycja — samorząd — bezpieczeństwo*, red. T. Kocowski, M. Błażewski, W. Małecki, 2018.
- Pieprzny S., *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w prawie administracyjnym*, Rzeszów 2007.

Statutory Regulation of the Legal Status of Volunteer Fire Brigades

Summary

The aim of the study is to present the legal regulations that have so far defined the legal status of an association which can be called special due to the role it plays, that is, Volunteer Fire Brigades. These are regulations contained in several acts, including the Act on Fire Protection and the Law on Associations, but the detailed scope of their tasks is specified in statutes. It has been postulated that due to the role of the Volunteer Fire Brigades, especially in the system of entities undertaking activities for fire safety, civil protection and rescue, the legal status of this organization should be regulated in a legal act. These demands were met because on 17 December 2021 the Parliament passed the Act on Volunteer Fire Brigades. The new regulations not only define the legal status of this association, but also regulate the status of volunteer firefighters, granting them certain rights in the social sphere.

Keywords: association, Volunteer Fire Brigades, legal regulations, legal status, volunteer firefighter.